

JOSEPH E. STIGLITZ

Bir Sonraki Bretton Woods

Yeni bir “Bretton Woods” noktasında olabiliriz. Eski kuruluşlar reforma olan ihtiyacı anlamışlardı, fakat son derece yavaş bir hızla ilerlemekteydiler. Şimdiki krizi engellemek için hiçbir şey yapmadılar ve şimdi de krizin etkilerine karşı verecekleri karşılığın etkinliği hakkında kaygılar bulunmakta.

Dünya, muhtemelen Büyük Depresyon'dan bu yana, belki de çeyrek yüzyılın en kötüsü olabilecek büyük bir küresel yavaşlamaya gömülmekte. Bu kriz, birçok açıdan “Amerika’da üretilmiştir”. Amerika “zehirli” konut kredilerini, varlığa dayalı menkul kıymetler biçiminde bütün dünyaya ihraç etti. Amerika, şu anda bunun öncüsü olan eski ABD Merkez Bankası Başkanı Alan Greenspan’ın bile artık hata olduğunu kabul ettiği denetimsiz serbest piyasa felsefesini ihraç etti. Amerika, bir kaç yıl önce Enron ve Worldcom skandallarında olduğu gibi, bu felakette önemli bir rol oynamış olan hesapsızlığı özendiren kurumsal sorumsuzluk, şeffaf olmayan hisse seçenekleri kültürünü ihraç etti. Ve nihayet, Amerika kendi ekonomik gerilemesini ihraç etti.

Bush yönetimi, her ekonomistin yapılmasında ısrar ettiği şeyi en sonunda yapmaya ikna oldu, bankalara daha fazla kaynak koymak. Fakat her zaman olduğu gibi, şeytan ayrıntılarda gizlidir ve ABD Maliye Bakanı Henry Paulson bu iyi düşünceyi bile altüst etmeyi

başardı. Paulson, kredilerin yeniden başlamasıyla sonuçlanmayabilecek bir şekilde bankaların nasıl tekrar kapitalize edilebileceğinin bir yolunu bulmuş görünüyor, bu da ekonominin kötüye gidişinin belirtisi.

En önemlisi Paulson’un Amerika’nın bankalarına sağladığı sermaye için koyduğu şartlar, (Warren Buffett’in, Amerika’nın en sağlam yatırım bankası olan Goldman Sachs’a yatırmak için ayırdığı şöyle dursun) İngiltere Başbakanı Gordon Brown’un elde ettiklerin-

EDİTÖRÜN NOTU: Bretton Woods

Bretton Woods, II. Dünya Savaşı sonrasında (1946) Amerika’nın oluşturduğu ve temel projesini ünlü iktisatçı John Maynard Keynes’in yaptığı uluslararası para sistemiydi. Bu, doların sabit bir kur üzerinden altına ve diğer dövizlere çevrilebildiği bir sabit kur sistemiydi. Dolar bir dünya rezerv parası idi ve Amerika’nın bastığı dolarlar karşılığında altın stoku tutma yükümlülüğü vardı. Ancak 1950’lerde Amerika’nın verdiği sürekli cari açıklar sonucunda, bastığı dolarlara kıyasla tuttuğu altın rezervleri çok az kaldı. Ekonomist Robert Triffin 1960 yılında bu sistemin zaaflarını anlattı ve çökmeye mahkûm olduğunu açıkladı. 1970’lerde Vietnam Savaşı’nın da etkisiyle yüksek enflasyon ortamına girildi, Amerika’nın tuttuğu altınların dolarları karşılama oranı yüzde 22’lere kadar geriledi ve nihayet Başkan Nixon döneminde 25 Ağustos 1971’de bu sistem çöktü ve “altın penceresi” kapandı.

Mevcut uluslararası parasal sistemi ifade eden

“Bretton Woods II” terimi ise Deutsche Bank’ta çalışan üç ekonomist olan Michael Dooley, Peter Garber, ve David Folkers-Landau’ya ait bir terim. Bu sistem Amerika ve Asya ülkeleri arasında zımnî bir mutabakata dayalıdır. Bu mutabakat ise Amerika’nın cari açık vermesine, Asya ülkelerinin ise Amerikan tahvillerini almak suretiyle ona borç vermesine ve paralarını da sabit kurda ve az-değerli (undervalued) tutmalarına dayalıdır.

Dooley, Folkert-Landau ve Garber (D-F-G),’a göre bu her iki tarafa da yararı olan bir sistemdir: Amerika cari işlemler ve bütçe açığını finanse edecek istikrarlı ve düşük maliyetli bir kaynak elde etmekte, böylelikle vergi oranlarını kolaylıkla azaltabilmekte ve aynı zamanda hükümet harcamalarını da artırabilmektedir. Asya ülkeleri ise az-değerli kur sayesinde ihracata dayalı ekonomik büyüme sağlamakta ve istihdam yaratarak işsizliğin meydana getireceği sosyal baskıyı ortadan kaldırmaktadırlar.

Bilgi ekonomisi alanındaki çalışması için 2001 yılında Nobel ödülü kazanan Joseph Stiglitz Başkan Clinton’ın Ekonomi Danışmanları Konseyinde Başkanlık yaptı ve Columbia Üniversitesinde Ekonomi Profesörüdür. Linda Bilmes ile beraber Üç Trilyon Dolarlık Savaş: Irak’taki Çatışmanın Gerçek Maliyeti adlı eseri yazmıştır.

den çok daha kötüydü ve hisse fiyatları, yatırımcıların gerçekten iyi bir iş yaptıklarına inandıklarını göstermekte.

ZORLU BİR SÜREÇLE KARŞI KARŞIYAYIZ

Amerikalı vergi mükelleflerinin uğradığı zarar konusunda endişelenmek için bir neden de, ulusal borç miktarının giderek artması. Finansal krizden önce bile, 2001 yılında 5,7 trilyon dolar olan Amerika'nın ulusal borcunun, bu yıl dokuz trilyon dolara yükseleceği belirlenmişti. Bu yılın açığı da yarım trilyon dolara yaklaşacak, ABD'nin kötü gidişatının hızlanmasıyla birlikte bu açık gelecek yıl daha da büyüyecek. Amerika'nın büyük bir canlandırma paketine ihtiyacı var. Fakat Wall Street'in parasal muhafazakârları (evet, bizi bu sıkıntıya sokan bazı kişiler) şimdi (Büyük Depresyon'da Anrew Mellon'u hatırlatan) açık azaltma çağrısında bulunacaklar.

Kriz tahmin edildiği gibi yeni gelişmekte olan pazarlara ve az gelişmiş ülkelere de sıçradı. Görülebileceği gibi dikkat çekecek derecede, bütün sorunlarına rağmen insanlar paralarını koymak için hâlâ en güvenli yerin Amerika olduğunu düşünmekte. Sanırım bu çok normal, çünkü her şeye rağmen ABD hükümetinin verdiği bir garanti, bir üçüncü dünya ülkesinin verdiği garantiden çok daha güvenilir olarak değerlendiriliyor.

Amerika'nın, kendi sorunlarına çare bulmak için dünyadaki birikimlerden faydalanması, risk primlerinin artması, küresel gelirin, ticaretin ve ürün fiyatlarının da düşmesi ile birlikte, kalkınmakta olan ülkeler zorlu bir süreçle karşı karşıya kalacaklar. Bazı ülkeler, kriz vurmadan önce büyük ticari açıkları olanlar, uzun vadeye yayılması gereken büyük miktarda ulusal borçları olanlar ve ABD ile yakın ticari bağlantıları olanlar, öteki ülkelere çok daha fazla sıkıntı çekecekler. Çin gibi sermayelerini ve finansal piyasalarını tamamen bağımsızlaştırmamış olan bazı ülkeler, böyle yapmaları için cesaret veren Paulson'u ve ABD Maliye Bakanlığını

dinlememiş oldukları için son derece memnun olacaklar.

YENİ GERÇEKLERLE YÜZLEŞMEK ZORUNDAYIZ

Birçok ülke, hâlihazırda destek için Uluslararası Para Fonu'na yönelmekte. Buradaki endişe, en azından bazı durumlarda, Uluslararası Para Fonu'nun başarısız eski reçetelerine, yani sadece küresel adaletsizliği artıracak olan mali ve parasal daralmalara geri döneceği yönünde. Gelişmiş ülkeler konjoktüre karşı politikalarını dengelemekle meşgulken, gelişmekte olan ülkeler, en çok ihtiyaç duydukları zamanda sermayeyi kendilerinden uzaklaştıracak olan istikrarsızlık politikalarına doğru sürüklenmektedirler.

On yıl önce, Asya'daki finansal kriz zamanında, küresel finansal mimaride yapılması gereken bir reform ihtiyacı hakkında çok tartışılıyordu. Bu konuda az (artık belli ki çok az) iş yapılmıştı. O zaman da, birçok insan bazı yüksek sesli itirazların gerçek reformu önceden engellemek için planlı bir girişim olduğunu düşünmekteydi. Eski sistemde iyi işler yapmış olanlar krizin ve krizle birlikte reforma olan talebin azalacağını biliyorlardı. Aynısının olmasına bir daha izin veremeyiz.

Şu anda yeni bir "Bretton Woods" noktasında olabiliriz. Eski kuruluşlar reforma olan ihtiyacı anlamışlardı, fakat son derece yavaş bir hızla ilerlemekteydiler. Şimdiki krizi engellemek için hiç bir şey yapmadılar ve şimdi de krizin etkilerine karşı verecekleri karşılığın etkinliği hakkında kaygılar bulunmakta.

Büyük Depresyon'a yol açan küresel finansal sistemdeki zayıflık hakkında bir şeyler yapmak için bir araya gelmek, dünyaya on beş yıla ve bir dünya savaşına mal oldu. Bu sefer bizim için bu kadar uzun süre almaması umulmakta. Küresel boyuttaki karşılıklı bağımlılığın seviyesine bakılırsa, maliyetler açıkça çok yüksek olacak.

Fakat eski Bretton Woods üzerinde ABD'nin ve İngiltere'nin etkisini büyük olmasına karşın, günümüzün küresel düzeni farklı bir şekle sahip. Aynı şekilde, eski Bretton Woods kararları, sadece gelişmekte olan ülkelerde değil, aynı zamanda kapitalizmin kalbinde bile başarısızlığa uğramış oldukları açıkça belirlenmiş bir dizi ekonomik doktrinler ile açıklanmıştı. Önümüzdeki küresel doruk toplantısı, eğer daha dengeli ve daha adaletli bir küresel finansal sistem oluşturma yönünde etkin olarak çalışacaksa, bu yeni gerçekliklerle yüzleşmek zorunda.

Büyük Depresyon'a yol açan küresel finansal sistemdeki zayıflık hakkında bir şeyler yapmak için bir araya gelmek, dünyaya on beş yıla ve bir dünya savaşına mal oldu. Bu sefer bizim için bu kadar uzun süre almaması umulmakta. Küresel boyuttaki karşılıklı bağımlılığın seviyesine bakılırsa, maliyetler açıkça çok yüksek olacak.